

KRIZA POVJERENJA U INSTITUCIJE: ISTRAŽIVANJE POVJERENJA U VOJSKU

Zvonko Trzun *

UDK: 355.1(497.5):316.334.3
316.334.3:355.1(497.5)

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 17.I.2012.

Prihvaćeno: 2.X.2012.

Sažetak

Rad prikazuje rezultate nekoliko ispitivanja stupnja povjerenja u državne institucije, te osobito povjerenja u hrvatske oružane snage. Pokazano je kako se vojska nalazi u samom vrhu institucija kojima domaća javnost vjeruje, i tako visoku razinu povjerenja zadržava već godinama. Ovo je od osobite važnosti u uvjetima rapidnog pada povjerenja u institucije države, a što dodatno otežava proces demokratizacije i izlaska iz parohijalnog društva obilježenog skepticizmom i niskim interpersonalnim povjerenjem, pa stoga one rijetke institucije kojima javnost poklanja povjerenje mogu poslužiti kao temelji na kojima će se postepeno usmjeravati kolektivna svijest prema novim vrijednostima. Naglašava se potreba za kvalitetnijom komunikacijom s javnošću, a posebno s mlađim generacijama koje su manje impresionirane tradicionalnim vrijednostima i starim uspjesima.

Ključne riječi: povjerenje u institucije, političko povjerenje, vojska, oružane snage, demokratizacija, vrijednosti kod mlađih generacija

1. SUVREMENE VOJSKE I NJIHOV POLOŽAJ U MODERNIM DRUŠTVIMA

U svim razvijenim demokracijama svijeta nacionalnim oružanim snagama pripada istaknuta pozicija i poseban ugled: dijelom će ovakva tvrdnja vrijediti i tamo gdje je uspostavljena vladavina totalitarnih režima, ali će ugled u tom slučaju prije ovisiti o osobnim političkim pogledima pojedinca. U ovom ćemo se članku ograničiti ipak na vojske demokratski uređenih država – štoviše govorit ćemo o vojsci kao jednom od stupova demokratizacije, koliko god se spajanje vojske i demokracije u istoj rečenici činilo oksimoronom svima koji su odrastali i živjeli na ovim prostorima u vrijeme bivše države.

---

* Bojnik mr.sc. Zvonko Trzun (zvonko.trzun@morh.hr) radi kao viši stručni savjetnik na Institutu za istraživanje i razvoj obrambenih sustava Ministarstva obrane RH. Stavovi izneseni u članku su osobni stavovi autora, a ne ustanove u kojoj radi.

Odakle dolazi takvo poštovanje (ili strahopoštovanje) prema vojsci? Ponajviše iz svijesti o profesionalizmu, o jasno definiranim unutarnjim odnosima i nepogovornoj autoritarnoj strukturi, ali i iz specifičnih zadaća koje su vojsci dodijeljene: primarno je to zaštita suvereniteta države i njenih saveznika, a onda i otklanjanje uzroka kriza izvan nacionalnih granica te pružanje pomoći tamo gdje civilne institucije to ne mogu vlastitim snagama¹ - ukratko vojsci je povjerena briga za sigurnost i mir građana matične države (i država saveznica). Time se svrstava visoko na ljestvici "neophodnih" državnih institucija jer je potreba za sigurnošću, redom i predvidljivošću događaja u bližoj ili daljnjoj budućnosti jedna od najviših psiholoških potreba (Maslow, 1943.).

Pojam sigurnosti se doduše konstantno mijenja, pa tako danas obuhvaća vrlo širok spektar različitih aspekata čovjekova postojanja. Vojna komponenta više nije jedina, a možda niti najvažnija sastavnica nacionalne sigurnosti, nego su tu danas i ekonomija, znanost, tehnologija, politika, ekologija i mnoge druge: dapače u posljednje vrijeme svjedoci smo kako nacionalne države gube monopol nadzora nad područjima sustava sigurnosti koje su nekad nadzirale, konfrontirajući se s transnacionalno djelujućim grupama i organizacijama (Tatalović, 2000.).

Pa ipak, i unatoč internacionalizaciji i globalizaciji koje neminovno prodiru u sva područja naših života (pa tako i u područje sigurnosti, namećući teoretičarima nužnost promišljanja novih definicija i novih strategija nacionalne sigurnosti), svejedno oružane snage i dalje ostaju nezamjenjivom sastavnicom cjelokupnog sustava sigurnosti, bez obzira na to djeluju li samostalno ili u okviru međunarodnih vojnih asocijacija.

Ovaj rad bavit će se odnosom vojske i društva u kojemu djeluje, uz pokušaj da se skrene pažnja na manje akcentuirani doprinos općem osjećaju sigurnosti: radi se o povjerenju u vojsku kao instituciju, o važnosti očuvanja takvog povjerenja za život društva u cjelini, te o modalitetima kako vojska može pridonijeti demokratizaciji društva u uvjetima kad prelazak iz totalitarizma u demokraciju zapinje na svakoživotnim problemima i kad nikako taj proces ne treba biti shvaćen kao nešto što će biti dovršeno po inerciji, odnosno samo po sebi.

1.1. Važnost povjerenja u institucije države

O važnosti povjerenja u institucije države raspravljali su sociolozi, filozofi i politolozi (v. npr. Sztompka, 2000.; Bachmann i Zaheer, 2008.; Cook, 2003. i drugi), svjesni da je ono jedan od ključnih sociokulturnih potencijala svakog društva, te se štoviše može ustvrditi da se čitav sustav predstavničke demokracije po svojoj prirodi temelji na takvom povjerenju. Piotr Sztompka postavio je definiciju osnovnih društvenih

¹ Dugoročnim planom razvoja OSRH 2006. – 2015. Oružanim snagama Republike Hrvatske (ORH) povjerene su četiri misije: zaštita suvereniteta Republike Hrvatske, obrana Republike Hrvatske i saveznika; sudjelovanje u operacijama odgovora na krize u inozemstvu; sudjelovanje u mjerama izgradnje sigurnosti i povjerenja; te pomoć civilnim institucijama u zemlji.

funkcija kulture povjerenja: to su oslobađanje i mobiliziranje ljudskog djelovanja; poticanje društvenosti, sudjelovanja u različitim oblicima udruživanja, izgradnje interpersonalnih veza; promicanje tolerancije, prihvaćanja stranaca i prepoznavanja kulturnih i političkih razlika kao legitimnih; te jačanje povezanosti pojedinca i zajednice s posljedicom izgradnje osjećaja pripadnosti (identitet) i kolektivne solidarnosti. Uvažavajući ove tvrdnje, može se čak reći da društveni život na kakav smo navikli uopće ne bi bio moguć bez povjerenja! Nasuprot tome, opća društvena klima sumnjičavosti višestruko otežava funkcioniranje i razvoj društva stoga što paralizira društveno djelovanje, te potiče rutinizaciju, konformizam i pasivnost (Nikodem i Črpić, 2011).

Djelotvorno funkcioniranje institucija sustava leži u samoj srži pribavljanja legitimnosti demokratskoga poretka. Ovo je osobito važno u tranzicijskim društvima, jer upravo su ona ponajviše (zbog poznatih političkih i društvenih uvjeta koji su karakterizirali život proteklih desetljeća) prožeta skepticizmom i nepovjerenjem u institucije, uz dodatni otežavajući uvjet slabog interpersonalnog povjerenja. Bez uloženog truda na promicanju demokratskih vrijednosti i kulture povjerenja (a očito je da novouspostavljene demokratske institucije ne uspostavljaju same po sebi i demokratsko funkcioniranje sustava) stvara se začarani krug: nikako se ne postiže željena razina osviještenosti i povjerenja u institucije s obzirom na to da one ne djeluju demokratski, a taj je proces onda pak otežan stoga što u njima rade ljudi koje obilježava politička kultura nepovjerenja društva u kojem žive (te su logično institucije izraz njih i njihovih sociokulturnih obilježja) (Maldini, 2008.).

Rješenje ovoga beskonačnog kruga postavlja se zato kao jedno od središnjih pitanja demokratizacije tranzicijskih društava, a one rijetke institucije koje zadržavaju ugled u očima građana ovdje služe kao temelji s kojih se kreće u proces demokratizacije i koje služe kao primjer prihvaćanja novih i napuštanja starih vrijednosti. U praksi je teško zamisliti da bi proces konsolidacije političkog sustava, ali još prije sociokulturne i političke klime i kolektivnog stanja svijesti mogao biti proveden bez osnovnih i nedvojbenih vrijednosti na koje se zagovornici promjena mogu pozvati – gdje one mogu biti čak i tako (u našoj svijesti, ali ne i zapravo) prividno udaljene od procesa demokratizacije kao što je to vojska.

U prijelomnim trenucima bit će važno svako uporište na koje se moguće osloniti kako bi se pokazalo da postoje institucije koje obavljaju svoj posao, koje ne ovise o proizvoljnim hirovima pojedinaca ili o dnevopolitičkim interesima pojedinih struja. Postaviti takve temelje, približiti ih javnosti i onda ustrajati na njihovom očuvanju, u praksi će se pokazati kao zadaća najvišeg prioriteta.

1.2. Postmoderne vojske u postmodernim društvima

Rezultati niza ispitivanja stavova domaće i međunarodne javnosti (a koji će biti predstavljeni u nastavku) konzistentno pokazuju kako vojska spada među one institucije kojima se najviše vjeruje. Naravno da zanimanje javnosti za vojsku nije jednako u svim trenucima i svim situacijama, odnosno evidentno postoje oscilacije ovisno o

trenutnom osjećaju opasnosti i praktične opravdanosti postojanja vojske. Kao generator pozitivnih ili negativnih amplituda javljaju se ovdje mediji, koji ulogu vojske mogu naglasiti u situacijama povećane percepcije opasnosti (ili čak bez nje), ali je mogu i umanjiti kada se smanji percepcija ugroženosti. Ta nestalnost nosi sa sobom logičnu posljedicu - smanjenje zanimanja i osjećaja potrebe za zaštitom rezultiraju manjom spremnošću osiguravanja vojsci potrebnih resursa tijekom relativno mirnih perioda (Moskos i Burk, 1994.).

Odnos prema vojsci karakteriziraju dakle oscilacije zanimanja (iako ne nužno i nestalnost povjerenja u nju kao instituciju): s druge strane, vojska svejedno mora egzistirati i održavati spremnost na barem minimalnoj razini, što znači da je potrebno izgraditi adekvatne kanale komunikacije kroz koje će vojni sustav braniti svoja potraživanja u teškim ekonomskim uvjetima koji prestaju biti privremena kategorija i radije se pretvaraju u stalni lajtmotiv analiza ekonomske situacije.

Pritom je potrebno reći kako odnos javnosti i vojske prolazi kroz svojevrsan proces transformacije, jednako kao što se transformiraju vojne snage i njihova uloga. Ovakvo stanje treba prihvatiti, a ne ga ignorirati, potezati nekakve tradicionalne vrijednosti kao jedini argument i izbjegavati konkretne odgovore na pitanja postavljena u javnoj raspravi. Novi globalno važeći uvjeti nameću nova pravila, a institucije koje se ne mogu prilagoditi na nove uvjete prolaze kroz svojevrsnu krizu identiteta.

Transformaciju današnjih vojski demokratskih država karakterizira proces koji se može nazvati prelaskom iz moderne u postmodernu vojsku. Postmodernu vojsku karakterizira pet glavnih organizacijskih promjena: povećana interpenetrabilnost civilne i vojne sfere; smanjenje razlika između grana i službi vojske, pri čemu cilj postaje važniji od unaprijed stvorenih formalnih separacija; promjena čak i same svrhe postojanja vojske, odnosno pomicanje fokusa s ratovanja na netradicionalne misije; nadalje veće involviranje oružanih snaga u međunarodne misije kojima legitimnost daje šira međunarodna zajednica, a ne isključivo nacionalna država; te internacionalizacija same vojske (Moskos et al., 2000.; Šegvić, 2010.).

Pa koliko god takve promjene bile teške, svejedno se mogu smatrati neizbježnima: u uvjetima završetka Hladnog rata i nestanka nekoliko desetljeća percipirane opasnosti od invazije neprijateljskih snaga, nemoguće je ignorirati potrebu za preispitivanjem tradicionalnih uloga i položaja vojske. U novonastalim uvjetima, nakon desetljeća izdvojenosti i zaštićenosti, vojska više ne može živjeti izdvojena i izdignuta nad drugim slojevima društva, razvlačeći unedogled stare povlastice i prešutno dodijeljen imunitet nad zajedničkim vrijednostima. Umjesto toga, s promjenom objektivnih okolnosti i razvojem svijesti u (starim i novonastalim) demokracijama, nastupilo je vrijeme je da se vojska kao institucija sa svim svojim vrijednostima i modalitetima funkcioniranja uklopi u realan politički život, odnosno da prilagodi svoj unutarnji i vanjski život pravilima društva.

1.3. Komunikacija s javnošću

Kako se ove promjene reflektiraju na odnos vojske i društva? Naravno da se ovaj odnos dijelom mijenja, upravo kao što se umjesto ustrajavanja isključivo na tradicionalnim zadaćama danas nametnulo refokusiranje prema netradicionalnim zadaćama, od kojih se mnoge tradicionalistima (unutar i izvan vojske) čine možda nepojmljivima. Borba protiv terorizma, organiziranog kriminala, krijumčarenja ljudi, droga i oružja, angažman u mirovnim misijama u najudaljenijim regijama svijeta – to je dakle moderni okvir unutar kojega današnje vojske egzistiraju i obavljaju svoje zadaće, reprogramirajući pri tome značajne materijalne, ljudske i financijske resurse.

Ali baš u smislu komunikacije s javnošću, angažman u netradicionalnim zadaćama ima izvanredan marketinški efekt: upravo ovakvo djelovanje pruža vojsci priliku da pokaže svoje moderno (a kroz mirovne misije i humano) lice. Vojska se doživljava kao prva i zadnja linija spasa unesrećenima², a u ekstremnim slučajevima ponekad se koristi i kao pomoć policiji kad ona više ne može svojim resursima uvesti red u uvjetima kaotičnih situacija³. U tom se smislu vojsku može shvatiti kao "starijeg i snažnijeg brata" javnih službi (uključujući ovdje i policiju).

Pojedini teoretičari doduše polemiziraju o priuštivosti aktivnog angažmana u netradicionalnim zadaćama; imajući na umu uvijek ograničene resurse, oni naglašavaju strah od prevelike disperzije vojske na previše zadaća, što bi na kraju moglo ugroziti sposobnost da se u slučaju potrebe izvrši primarna zadaća (reakcija u slučaju napada strane sile - Dunlap 1992.-1993.) Ovakve dileme sasvim sigurno nisu potpuno neutemeljene, ali svejedno i uza sav tako preuzet rizik postmoderne su vojske upravo sudjelovanjem u netradicionalnim zadaćama pronašle svoje mjesto u svijetu današnjice, kojeg karakteriziraju uvjeti smanjene opasnosti od tradicionalnog vojnog međudržavnog sukoba i povećane opasnosti od netradicionalnih udara na normalan život društva.

Kako domaća javnost gleda na angažiranje nacionalne vojske u netradicionalnim zadaćama? Kao što se moglo i očekivati, prihvaća ih s različitom razinom potpore: iako iskazuje sasvim očekivanu podršku angažmanu vojske u zaštiti i obrani državnog teritorija (podrška preko 90% ispitanika), kao i pružanju pomoći u slučaju civilnih katastrofa i nesreća u zemlji te borbi protiv terorizma usmjerenog protiv Hrvatske, manja je potpora iskazana uključivanju u borbu protiv organiziranog krijumčarenja droge, pružanju pomoći u slučaju civilnih katastrofa i nesreća u inozemstvu, zaštiti okoliša, pružanju humanitarne pomoći te pomoći u policijskom nadzoru državnih

² Primjerice, nakon potresa na Haitiju već je u prva tri dana svoje postrojbe (odnosno pomoć) poslalo preko 20 država svijeta. Najbrojniji među njima bili su pripadnici američke mornarice i marinci koji su se uključili s 15 brodova, 58 helikoptera i zrakoplova, te s oko 22.000 pripadnika oružanih snaga (Daniel, 2010.). Nama je bliži primjer angažiranja pripadnika oružanih snaga u obrani ugroženih mjesta prilikom probijanja nasipa i izlivanja Save u lipnju 2010., te ponovno u rujnu iste godine (Priopćenja MORH-a).

³ Primjer takve situacije bilo je održavanje reda i sprečavanje pljački opustošenih gradova na jugu SAD-a nakon uragana Katrina. U različitim vrstama pomoći bilo je angažirano sveukupno 58.000 pripadnika Nacionalne garde (Kyra, 2005.).

granica. Vrlo mala je potpora sudjelovanju u međunarodnim operacijama nametanja mira⁴, a najmanje je prihvatljiva zadaća zamjenjivanja civilnih radnika u slučaju štrajka (Rogić et al., 2009.).

Navedeni podaci (a osobito mala potpora angažiranju vojske izvan nacionalnih granica) ponovno nas vraćaju na potrebu za boljom komunikacijom s javnošću kroz koju bi se širem krugu pojasnili ciljevi i zadaće prihvaćeni strateškim dokumentima, pri čemu treba jednostavnim rječnikom objasniti zašto je umjesto politike izolacionizma usvojena politika aktivnog uključivanja u međunarodne aktivnosti i projekte. Kao i u svim drugim situacijama, javnost će spremnije prihvatiti ono što joj je poznato i čije ciljeve dobro razumije, a samim time će zadržati visoku razinu povjerenja u vojsku.

U nastavku će biti predstavljeni rezultati istraživanja povjerenja domaće javnosti u nacionalne oružane snage koji će pokazati koliko vjerujemo vojsci, dok će dublja analiza dati naznake jesu li za takav odnos zaslužni adekvatni napori službe za odnose s javnošću ili se ipak radi o naslijeđenom povjerenju koje ne mora biti (i nije!) jednoliko disperzirano između različitih socijalnih i starosnih segmenata društva.

2. POVJERENJE U INSTITUCIJE I ODNOS DOMAĆE JAVNOSTI PREMA VOJSCI – PROJEKT “HRVATSKA VOJSKA, HRVATSKO DRUŠTVO”

2. 1. Važnost vojske za sigurnost Hrvatske

Godine 2008. Institut društvenih znanosti Ivo Pilar proveo je opsežno istraživanje stavova hrvatske javnosti spram Hrvatske vojske, a u sklopu ostvarivanja projekta “Hrvatska vojska – hrvatsko društvo”. Naručitelj projekta bilo je Ministarstvo obrane RH, kojemu je podneseno nekoliko opsežnih izvješća od kojih ćemo u ovom radu koristiti tri: “Stavovi hrvatske javnosti spram Hrvatske vojske” (na nacionalno reprezentativnom uzorku od 3420 ispitanika), “Stavovi časnika OS RH/Hrvatski nacionalni identitet i identitet Hrvatske vojske” (istraživanje provedeno na uzorku od 596 časnika Hrvatske vojske), te “Stavovi kadeta/Hrvatski nacionalni identitet i identitet Hrvatske vojske” (istraživanje provedeno na 147 kadeta).⁵

---

⁴ Ovo pokazuje koliko je javnost senzibilizirana za “nepotrebno izlaganje riziku” pripadnika naših oružanih snaga, što je zapravo način na koji velik postotak hrvatskih građana gleda na sudjelovanje u međunarodnim operacijama. Treba napomenuti da ovakvu odbojnost javnost ne izražava prema sudjelovanju u operacijama koje procjenjuje manje opasnim (kao što je već spomenuto pružanje pomoći u slučaju civilnih katastrofa i nesreća u inozemstvu), što se može razumjeti imajući na umu svježe uspomene na stradanja i žrtve tijekom Domovinskog rata.

⁵ Na osnovu istraživanja obavljenih u sklopu navedenog projekta objavljeno je već nekoliko radova (npr. Franc et al. 2009., Matika 2009., Smerić et al. 2009., Rogić et al. 2009., Smerić et al., 2010. itd). U sklopu ovog rada bit će analizirani oni dijelovi koji se posebno tiču slike Hrvatske vojske u domaćoj javnosti, a bit će ukratko komentirani i načini na koji je moguće tu sliku eventualno promijeniti i približiti vojsku hrvatskoj javnosti.

U slučaju uzorka javnosti i časnika radilo se o probabilistički izabranom, višestapno stratificiranom uzorku koji dopušta teorijsku grešku ne veću od 2,2%, uz stupanj rizika u zaključivanju manji od 5%. Kod kadeta radilo se o gotovo čitavoj populaciji (147 od 168 kadeta, pri čemu autori istraživanja drže da odsutnost 21 kadeta nije znatnije narušila osnovnu strukturu trenutačno dostupne populacije u odnosu na cijelu populaciju).

Najprije ćemo analizirati odgovore na pitanje "Kakvo je vaše mišljenje o važnosti uloge OSRH za sigurnost Republike Hrvatske". Usporedit ćemo stavove "tipične" javnosti, časnika i kadeta Hrvatske vojske, kako bismo eventualno pronašli statističke značajne razlike⁶.

Tablica 1. Mišljenja o važnosti uloge OSRH za sigurnost Republike Hrvatske (%).

Mišljenja o važnosti uloge OSRH za sigurnost Republike Hrvatske (%)	Javnost	Časnici	Kadeti
Potpuno nevažna, ocjena = 1	3,9%	1,2%	1,4%
Uglavnom nevažna, ocjena = 2	7,2%	4,0%	10,9%
I važna i nevažna, ocjena = 3	18,2%	9,0%	10,2%
Uglavnom važna, ocjena = 4	32,2%	40,2%	29,9%
Jako važna, ocjena = 5	32,6%	44,7%	47,6%
Ne znam, ne mogu procijeniti	5,6%	0,7%	0,0%
Bez odgovora	0,2%	0,3%	0,0%
PROSJEČNA OCJENA M	3,88	4,24	4,11

U svim ispitnim podskupinama većina ispitanika drži da je uloga OSRH za sigurnost Hrvatske ili "uglavnom važna" ili "jako važna". U skupini "javnost" sveukupno je 64,8% ispitanika odgovorilo na ovaj način, dok su oni koji oružane snage smatraju ili "uglavnom nevažnima" ili "potpuno nevažnima" u manjini - takvih je svega 11,1%.

Ovakvi odgovori u skladu su s drugim odgovorima prikupljenima u istom istraživanju gdje su ispitanici implicirali kako ulogu oružanih snaga primarno vide u implementiranju zadaće uklanjanja tradicionalnih prijetnji (napad strane oružane sile) i participiranju u netradicionalnim zadaćama (kao što je npr. pomoć kod prirodnih i tehničkih katastrofa, ali i borbi protiv terorizma i organiziranog kriminala).

U skupini časnika (za koje se može pretpostaviti da su bolje obaviješteni o pitanjima važnima za nacionalnu sigurnost, ali i da je njihov stav više "navijački" budući da su dio vojnog sustava) rezultati pokazuju veće naginjanje davanju specifične važnosti hrvatskoj vojsci. Čak 84,9% časnika drži da je uloga vojske "uglavnom

⁶ Odgovori ispitnih podskupina testirani su hi-kvadrat testom uz stupanj rizika u zaključivanju manji od 5%. Test je indicirao da postoje statistički značajne razlike u odgovorima između ispitnih podskupina.

važna" ili "jako važna" za sigurnost Hrvatske. Vrlo mali dio njih (5,2%) procjenjuje tu ulogu "uglavnom nevažnom" ili čak "potpuno nevažnom".

I u skupini kadeta (za koje se također može pretpostaviti viši stupanj informiranosti o sigurnosnim pitanjima, ali i naglašena subjektivnost) prevladava percepcija velike važnosti Oružanih snaga za sigurnost države: njih 77,5% smatra da je uloga vojske "uglavnom važna" ili "jako važna", dok samo manji dio njih odgovara da je OSRH potpuno ili uglavnom nevažna za sigurnost Republike Hrvatske (12,3%).

Ako bi se svakom odgovoru pridružila numerička vrijednost prema Tablici 1 (na način da se odgovoru "potpuno nevažna" pridruži vrijednost 1, a odgovoru jako važna ocjena 5), tada bi prosječna vrijednost procjena za javnost bila 3,88, za časnike 4,24, a za kadete 4,11.

Zanimljivo je da su na opisan način časnici zapravo iskazali najveću "subjektivnost" i dali ulogu Oružanih snaga najvišu prosječnu ocjenu. Oni inače uz vojsku vežu svoju sadašnjost, uključujući i eventualne frustracije i svijest o propustima sustava, pa je neočekivano da su njihovi rezultati viši od kadeta koji uz vojni sustav vežu svoju budućnost. Kod kadeta je ovakve rezultate moguće interpretirati konfliktom lojalnosti instituciji (čiji dio žele postati) i karakteristikama takozvane "Y generacije", koju obilježava naglašena samosvjesnost, skepticizam prema tradicionalnim vrijednostima i drugačiji pogled na lojalnost nego što je onaj koji su gajile prijašnje generacije (Zemke et al., 2000.).

Ipak, najzanimljiviji zaključci proizlaze iz dubinske analize pojedinih segmenata najveće ispitne podskupine ("javnost"). Podrobnija analiza provedena je usporedbom stavova o istraživanim problemskim sklopovima/temama različitih podskupina ispitanika u uzorku (uporabom hi-kvadrat testa) s obzirom na različita relevantna obilježja ispitanika, a pri interpretaciji rezultata u obzir su uzete samo statistički značajne razlike procjena različitih podskupina ispitanika na razini $p < 0,001$.

Ovdje je uočeno kako veću važnost oružanim snagama pridaju:

- ispitanici stariji od 50 godina (73,7%) u odnosu na ispitanike mlađe od 30 godina (60,5%),
- ispitanici nižeg stupnja naobrazbe u odnosu na one visokog ili višeg stupnja (76,6% nasuprot 63,9%),
- ispitanici nižeg socioekonomskog statusa u odnosu na one višeg (74,1% prema 57,6%),
- "desno orijentirani" u odnosu na one "lijevo orijentirane" (81,3% prema 59,1%),
- ispitanici iz naselja nižeg stupnja urbaniziranosti (75,6% prema 65,7% kod ispitanika iz naselja višeg stupnja urbaniziranosti),
- ispitanici sa statusom hrvatskog branitelja također daju veću važnost oružanim snagama u odnosu na ispitanike bez takvog statusa (76,6% prema 67,9%).

Statistički značajnu razliku moguće je ustvrditi i kod regija, pa tako najveću važnost hrvatskim oružanim snagama daju ispitanici iz ličko-pokupske (80,2%) i slavonske regije (75,5%), dok su na suprotnom kraju skale ispitanici iz istarsko-primorske regije sa 49,5%.

Ovakve razlike (koje će biti afirmirane i kroz naredne odgovore) otvaraju pitanja o budućnosti povjerenja u oružane snage: ako ono zaista opada kod mlađih generacija, hoće li onda vojska i za dvadeset ili trideset godina uživati jednako visok ugled? Činjenica je da odgovarajući na pitanja o vojsci starije kategorije ispitanika konzistentno iskazuju veći afinitet, bilo kroz davanje veće važnosti, ili više ocjene povjerenja, ili kroz pozitivniji osobni stav. I ovaj podatak pokazuje kako postoji potreba za boljom komunikacijom s javnošću, osobito s mlađim generacijama, kako bi stupanj povjerenja u vojsku i u budućnosti ostao jednako visok!

2. 2. Stav javnosti prema hrvatskoj vojsci

Ispitanici u sve tri ispitne skupine upitani su za subjektivnu procjenu stava javnosti prema OSRH, te su zabilježeni sljedeći odgovori:

Tablica 2. Procjena prevladavajućeg stava hrvatske javnosti prema OSRH (%)⁷

Procjena prevladavajućeg stava hrvatske javnosti prema OSRH (%)	Javnost	Časnici	Kadeti
Izrazito negativan, ocjena = 1	1,7%	1,1%	0,7%
Uglavnom negativan, ocjena = 2	7,1%	11,7%	9,5%
Ni pozitivan ni negativan, ocjena = 3	30,0%	23,9%	21,8%
Uglavnom pozitivan, ocjena = 4	39,6%	54,5%	55,8%
Izrazito pozitivan, ocjena = 5	8,7%	7,5%	9,5%
Ne mogu ocijeniti	12,5%	1,2%	2,7%
Bez odgovora	0,4%	0,1%	0,0%
PROSJEČNA OCJENA M	3,53	3,56	3,66

U ispitnoj skupini građana, vidi se da je relativna većina procijenila kako u javnosti prevladava pozitivan stav prema Hrvatskoj vojsci. Njih 48,3% procjenjuje kako javnost "uglavnom pozitivno" ili "izrazito pozitivno" gleda na OSRH, dok samo 8,8% smatra da je stav javnosti prema OSRH negativan.

Analiza podataka otkriva izravnu vezu s odgovorom na ranije pitanje o procjeni važnosti OSRH za sigurnost zemlje, pa su ispitanici koji su tu važnost ocijenili većom

⁷ Odgovori ispitnih podskupina testirani su hi-kvadrat testom uz stupanj rizika u zaključivanju manji od 5%. Test je indicirao da postoje statistički značajne razlike u odgovorima između ispitne podskupine javnosti i druge dvije ispitne podskupine, dok između časnika i kadeta nema statist. značajne razlike.

istovremeno bili i skloniji procjeni pozitivnog stava u odnosu na one koji ulogu OSRH drže nevažnom (67,7% prema 23,2%).

Procjena časnika ovdje se malo razlikuje od procjene javnosti, iako se vidi veća polariziranost i definiranost stavova: manje ih zauzima neutralan stav, nešto više ih stav javnosti procjenjuje negativnim (12,8%) a mnogo više smatra da javnost na vojsku gleda u pozitivnom svjetlu (čak 62%).

Kadeti su stav javnosti prema OSRH procijenili podjednako pozitivnim kao i časnici, uz višu prosječnu ocjenu M.

Ponovno je uočeno (analizom podskupine "javnost") da su pozitivnom pogledu na OSRH skloniji ispitanici stariji od 50 godina u odnosu na one mlađe od 30 godina, jednako kao što su tome skloniji oni "desno" orijentirani kao i ispitanici iz naselja nižeg stupnja urbaniziranosti. Gledano po regijama, opet su najskloniji pozitivnom pogledu na vojsku ispitanici iz ličko-pokupske regije, dok su na suprotnoj strani spektra ispitanici iz istarsko-primorske regije.

2. 3. Osobni stav prema OSRH

Na ovo je pitanje odgovarala samo ispitna podskupina javnost, dok isto pitanje (iako vrlo zanimljivo) nije postavljeno časnicima i kadetima.

Što se tiče javnosti, većina ispitanika izražava pozitivan stav prema oružanim snagama (57,8% odgovara da je njihov stav uglavnom ili izrazito pozitivan), dok samo manji dio (8,3%) odgovara da gaje negativan stav. Prosječna je ocjena M = 3,69.

Tablica 3. Osobni stav ispitanika prema OSRH (%)

Osobni stav ispitanika prema OSRH (%)	Javnost
Izrazito negativan, ocjena = 1	1,9%
Uglavnom negativan, ocjena = 2	6,4%
Ni pozitivan ni negativan, ocjena = 3	27,3%
Uglavnom pozitivan, ocjena = 4	41,3%
Izrazito pozitivan, ocjena = 5	16,5%
Ne mogu ocijeniti	6,3%
Bez odgovora	0,4%
PROSJEČNA OCJENA	3,69

Registrirane odgovore moguće je povezati s ranijim pitanjima, pa tako pozitivniji stav prema OSRH imaju oni koji ocjenjuju njihovu ulogu za sigurnost zemlje važnom (76,2% prema 26,2%) te ispitanici koji su u jednom od ranijih pitanja promjene u OSRH nakon Domovinskog rata ocijenili pozitivnima (56,7% prema 16,3%). Ispitanici s pozitivnijim stavom prema OSRH skloniji su i stav javnosti prema OSRH ocijeniti

pozitivnim (81,3% prema 11,1%).

Potvrđen je i ranije uočen trend prema kojemu pozitivniji stav izražavaju ispitanici stariji od 50 godina u odnosu na one mlađe od 30 godina (66,6% prema 51,4%), ispitanici nižeg stupnja naobrazbe, "desno orijentirani" te ispitanici iz naselja nižeg stupnja urbaniziranosti. Gledano po regijama, najpozitivniji stav prema našim oružanim snagama ponovo iskazuju ispitanici iz ličko-pokupske (70,1%) i slavonske regije (69,2%), a najnegativniji ispitanici iz istarsko-primorske regije (45%).

2.4. Povjerenje u OSRH

O povjerenju u OSRH ponovo se izjašnjavala samo podskupina "javnost", a odgovori pokazuju kako javnost gaji visoko povjerenje u domaće oružane snage jer dvije trećine ispitanika (66,8%) izjavljuje da ima dosta ili mnogo povjerenja u OSRH. Onih koji prema OSRH imaju malo ili ništa povjerenja mnogo je manje (27,1%). Prosječna ocjena odgovora M je 2,86 (raspon ocjena 1-4).

Tablica 4. Povjerenje u OSRH (%). Prosječna je ocjena visoka.

Povjerenje u OSRH (%)	Javnost
Uopće nemam povjerenja, ocjena = 1	5,1%
Imam malo povjerenja, ocjena = 2	22,0%
Imam dosta povjerenja, ocjena = 3	47,9%
Imam mnogo povjerenja, ocjena = 4	18,9%
Ne znam	6,0%
Bez odgovora	0,1%
PROSJEČNA OCJENA	2,86

Kao i kod prethodnih odgovora zanimljivo je promotriti analizu subuzoraka prema odabranim varijablama, a koja se slaže s ranije uočenim obrascem i otkriva sljedeće statistički značajne razlike: povjerenje u većoj mjeri iskazuju ispitanici stariji od 50 godina ("dosta" i "mnogo" povjerenja 75,9%) u odnosu na ispitanike mlađe od 30 godina (60,4%); nadalje ispitanici nižeg stupnja naobrazbe (76,4%) u odnosu na one visokog/višeg (66,9%); ispitanici nižeg socioekonomskog statusa (76,5%) u odnosu na one višeg (61,3%); te ispitanici koji svoju političku orijentaciju opisuju kao "desnu" (80,4%) u odnosu na "lijevo" orijentirane (63,3%).

Najviše povjerenja iskazuju ispitanici iz slavonske regije (80,1%) a najmanje ispitanici iz istarsko-primorske regije (54,7%). Prema očekivanjima, najviše povjerenja imaju oni koji su ranije iskazali najpozitivniji stav prema OSRH, kao i oni koji ističu važnost OSRH za sigurnost zemlje.

2.5. Povjerenje u vojsku u odnosu na druge društvene institucije

Ovo je sa stanovišta ovog rada najzanimljivije pitanje, jer omogućava izravnu usporedbu povjerenja u vojsku s povjerenjem u druge domaće institucije. Rezultati (Tablica 5) pokazuju kako vojska dijeli drugo mjesto s crkvom, a ispred njih je samo obrazovni sustav prema kojem javnost pokazuje najviše povjerenja. Iza vojske i crkve slijede institucija Predsjednika RH i policija. Nakon njih slijede institucije umjerenog povjerenja: radio kao medij u koji javnost ima najviše povjerenja (prosječna ocjena 2,60), pa televizija, nevladine udruge i novine (tisak). Na samom su dnu institucije u koje javnost ima najmanje povjerenja: Vlada RH, Sindikati, Sabor, političke stranke i sudstvo (pravosudni sustav):

Tablica 5. Procjena povjerenja u OSRH u odnosu na druge društvene institucije. Vojska je pri samome vrhu, viši stupanj povjerenja poklanja se samo školstvu.

	Procjena povjerenja u OSRH u odnosu na druge društvene institucije	Prosječna ocjena (M)
1	Škola (obrazovni sustav)	2,92
2	Vojska	2,86
3	Crkva	2,86
4	Predsjednik RH	2,75
5	Policija	2,64
6	Radio	2,60
7	Televizija	2,49
8	Nevladine udruge	2,47
9	Novine, tisak	2,38
10	Vlada RH	2,27
11	Sindikati	2,23
12	Sabor	2,11
13	Političke stranke	1,99
14	Sudstvo (pravosudni sustav)	1,97

Prema navedenim rezultatima moguće je zaključiti kako javnost gaji visok stupanj povjerenja u vojsku (oružane snage), ali i kako ponovno postoje velike razlike unutar različitih subuzoraka. Detaljna analiza je već navedena uz Tablicu 4 te je ovdje nećemo ponavljati.

3. POVJERENJE U INSTITUCIJE I ODNOS DOMAĆE JAVNOSTI PREMA VOJSCI – ISTRAŽIVANJE EUROBAROMETER

Slične zaključke i indikaciju visokog ugleda vojske, iako u klimi općenito slabog povjerenja u domaće institucije pokazali su rezultati Eurobarometera⁸, prema kojemu su Hrvati pokazali veliko razočaranje i ubrzani pad povjerenja u gotovo sve institucije: od Vlade, preko pravosuđa i medija, pa sve do političkih stranaka kojima vjeruje rekordno malen broj ispitanika. Zanimljivo je istaknuti kako su Hrvati zapravo na samom dnu kad se radi o povjerenju u institucije, odnosno teško je pronaći državu čiji stanovnici dijele jednako razočaranje i istu dozu pesimizma.

Tako su, primjerice, prema povjerenju u rad Vlade hrvatski ispitanici zauzeli 2009. godine pretposljednje mjesto među promatranim državama, a 2010. uvjerljivo posljednje među 31 promatranom državom (samo 9% stanovnika vjeruje Vladi). Ovaj je podatak jasan pokazatelj klime nepovjerenja i razočaranja koja je zavládala hrvatskim društvom.

Jednako malo ispitanika odgovorilo je da vjeruje u Hrvatski sabor (samo 9% naginje vjerovati, 87% naginje ne vjerovati), a tek nešto veće povjerenje iskazano je prema nacionalnom zakonodavstvu (20% naginje vjerovati domaćim sudovima a 76% naginje ne vjerovati). Manje od hrvatske javnosti svojim sudovima vjeruju jedino Bugari.

Kriza povjerenja u Hrvatskoj raširena je na svim područjima i u svim slojevima stanovništva: koju god instituciju da se spomene, uvijek je domaća javnost pri samom europskom dnu. Ne vjeruje se sindikatima, velikim i malim tvrtkama, a daleko najmanje vjeruje se političkim strankama. Nepovjerenje je iskazano čak i prema institucijama s kojima se još nismo u većoj mjeri susretali, pa tako redom Europskoj Uniji, Europskom parlamentu, Europskoj komisiji, Vijeću EU, Europskoj središnjoj banci i Ujedinjenim narodima vjerujemo mnogo manje od europskog prosjeka. Ovo je u skladu s ranije opaženim trendom (Anderson, 1998.) prema kojemu ispitanici u nedostatku relevantnih informacija "preslikavaju" iskustva s domaćih institucija na europske.

Ipak postoje tri institucije u koje se i dalje (barem u određenoj mjeri) vjeruje: to su policija, vjerske institucije, i na samome vrhu vojska.

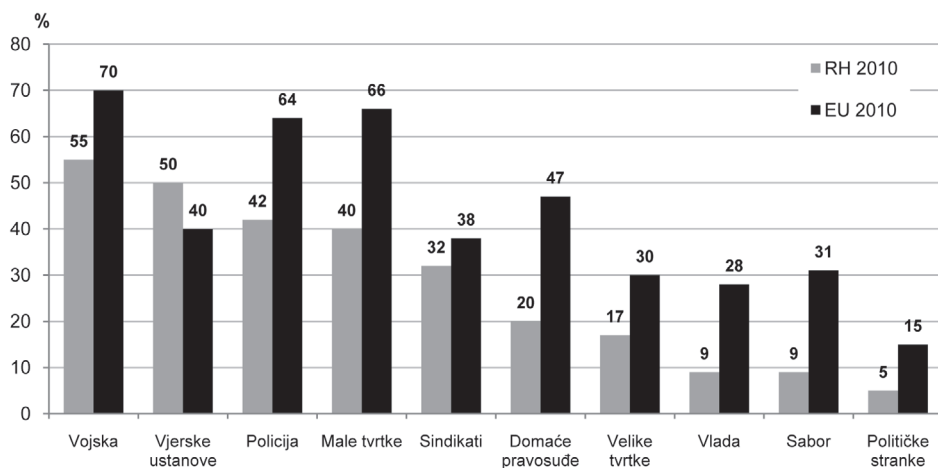
Policiji naginje vjerovati 42% ispitanika, iako se taj broj smanjuje iz godine u godinu (2004. povjerenje joj je iskazivalo 50% ispitanika, a 2008. godine 47%). Skloni smo pretpostaviti da su napisi u kojima je policija (visoko rangirani pojedinci, ne cijeli sustav) predstavljena u negativnom svjetlu narušili ugled ove institucije.

Crkvi, odnosno vjerskim institucijama, naginje vjerovati 50% ispitanika. Međutim, izgledno je da će se u budućnosti taj broj sve više smanjivati s čime se očigledno

⁸ Radi se o istraživanju javnog mišljenja koje se za Europsku komisiju provodi u 27 država članica EU, četiri države sa statusom kandidata (Hrvatska, Turska, Makedonija i Island) te u turskom dijelu Cipra (Turska republika Sjeverni Cipar). U Hrvatskoj je istraživanje na uzorku od 1000 stanovnika Hrvatske u studenom 2010. provela agencija Puls (Standard Eurobarometer 74, 2011.).

mire i unutar Katoličke crkve (Končar, 2011.). Najveći pad povjerenja u crkvu vidi se kod srednje generacije, uz činjenicu da mlađe generacije općenito imaju manje povjerenja u ovu instituciju: objašnjenje ovog trenda je da su mlađe generacije bolje obrazovane, a viši stupanj naobrazbe povezan je s većom kritičnosti prema crkvi (Črpić i Zrinščak, 2010.).

Institucija kojoj se najviše vjeruje ostaje tako vojska, iako povjerenje iskazuje manje ispitanika od europskog prosjeka (55% prema europskih 70%).

Slika 1. Povjerenje u institucije, usporedba ispitanika iz Hrvatske (RH 2010.) i europskog prosjeka (EU 2010.)⁹.

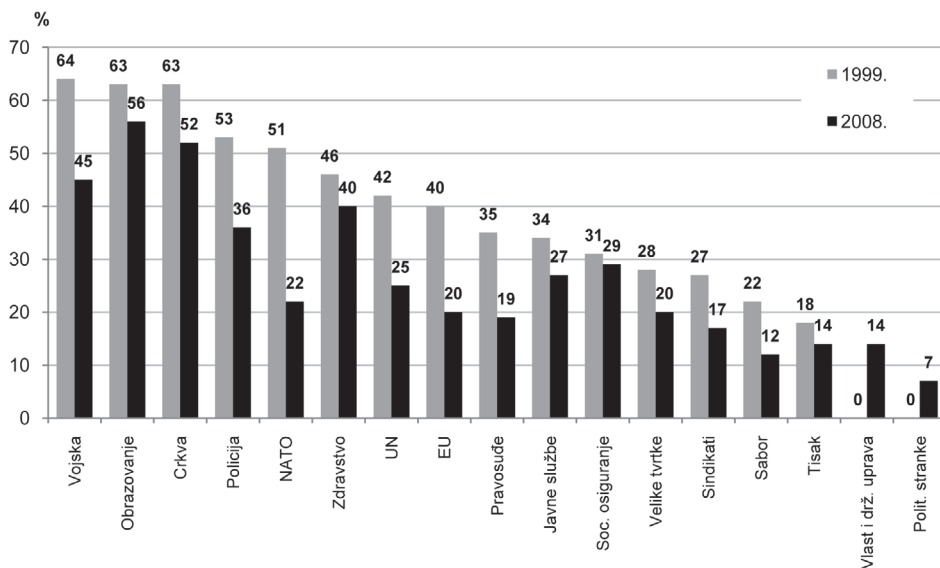
Kako pokazuje Slika 6, razina povjerenja domaće javnosti mnogo je niža od europskog prosjeka. Također se može vidjeti da se vojsci kod nas najviše vjeruje, a isto vrijedi i u drugim državama obuhvaćenim Eurobarometerovim ispitivanjem javnog mnijenja – sa 70% ispitanika koji teže vjerovati svojim oružanim snagama vojska zauzima prvo mjesto među institucijama s najvećim povjerenjem, ispred malih tvrtki i policije¹⁰.

⁹ EU2010 označava prosjek odgovora javnosti svih članica Europske Unije, prikupljenih 2010. godine.

¹⁰ Isto vrijedi i u SAD-u. Prema Gallupovom istraživanju, tamo vojska već desetljećima drži primat kao institucija kojoj se najviše vjeruje. Na samom početku ispitivanja (1975. pa do 1985.) najveće povjerenje javnosti uživala je crkva ("Crkva ili organizirana religija"), ali tada dolazi do simultanog pada povjerenja u crkvu i jačanja u vojsku. Najveće povjerenje u vojsku javnost je iskazala u ožujku 1991., dakle neposredno nakon uspješno provedene operacije "Pustinjska oluja" i pobjede u Zaljevskom ratu (kad se čak 85% ispitanika izjasnilo da joj vjeruje), a sličan se trend nastavio sve do danas – u lipnju 2011. čak 78% ispitanika je izjavilo da vjeruje vojsci, mnogo više ima onih koji vjeruju policiji (56%) ili Crkvi (48%). (Jones, 2011., Jones i Saad 2010.)

4. POVJERENJE U INSTITUCIJE I ODNOS DOMAĆE JAVNOSTI PREMA VOJSCI – PROJEKT “EUROPEAN VALUES STUDY”

Europska studija vrednota (*European Values Study*) je opsežan, nadnacionalan i višegodišnji program ispitivanja stavova javnosti po pitanju osnovnih ljudskih vrijednosti. Provodi se od 1981. godine, a Hrvatska u projektu sudjeluje od 1999. godine¹¹. Stavovi domaće javnosti ispitivani su u posljednja dva vala – 1999. i 2008. godine, pri čemu su se ispitanici (između ostalog) morali odrediti i prema povjerenju kojeg gaje u odnosu na pojedine institucije.

Slika 2. Povjerenje u institucije u Hrvatskoj 1999. i 2008. godine, Europska studija vrednota.

Komparacija rezultata pokazuje kako je u Hrvatskoj prisutan pad povjerenja u institucije, pri čemu je osjetno smanjena i razina povjerenja u vojsku. Ipak, čak i unatoč ovako velikom padu između 1999. i 2008. vojska svejedno ostaje među institucijama kojima se najviše vjeruje, odmah iza sustava obrazovanja i crkve.

¹¹ Hrvatska u projektu sudjeluje od 1999. godine projektom Europska studija vrednota, koji na Katoličkom bogoslovnom fakultetu vodi prof. dr. Josip Baloban, a od 2007. integriran je u znanstveni program Hrvatske vrijednosti u komparativnom kontekstu, koji koordinira prof. dr. Ivan Rimac.

5. POVJERENJE U INSTITUCIJE I ODNOS DOMAĆE JAVNOSTI PREMA VOJSCI – PREMA KNJIZI “KORUPCIJA I POVJERENJE” (KREGAR, SEKULIĆ I ŠPORER)

U ovoj knjizi razmatrani su aspekti i posljedice narušenog povjerenja u institucije, i to prije svega kroz teorijske dimenzije “socijalnog kapitala” koji je dio kulture i koji pokazuje kako ljudi u nekom društvu organiziraju svoj zajednički život i djelovanje.

Autori upozoravaju da je povjerenje u institucije važno za razumijevanje funkcioniranja društva. Upravo nedostatak takvog povjerenja, kao očit signal i etalon nezadovoljstva radom institucija (zapravo cjelokupnog državnog sustava) upozorava da javnost nije zadovoljna i sve je manje spremna svoje potrebe zadovoljavati u institucionalnim formama. U uvjetima narušenog povjerenja građani odabiru neformalne i neinstitucionalne načine na koje će uređivati svoje odnose, rješavati obaveze i postizati željene efekte važne za svakodnevni život, zaobilazeći pritom institucije u koje nemaju povjerenje i koje doživljavaju kao stranu nametnutu formu neprijateljskog sustava.

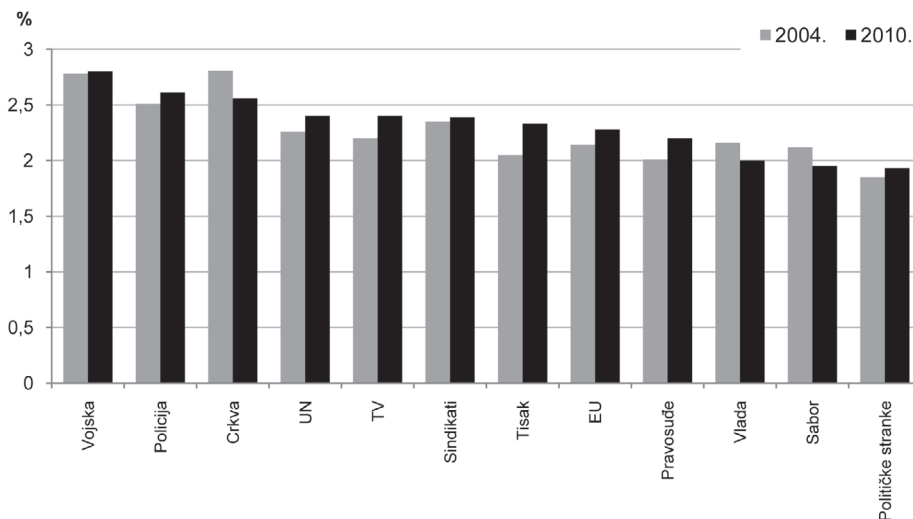
Predstavljeni su rezultati dva istraživanja, iz 2004. i 2010. godine, koja jasno pokazuju u kojem se smjeru razvijalo povjerenje domaće javnosti.¹²

Kako pokazuje slika 3., vojska je opet pri samome vrhu, uz crkvu i policiju. Vidljiv je pad povjerenja u crkvu, porast povjerenja u policiju i medije, dok vojska i nakon šest godina ostaje institucija kojoj se najviše vjeruje (65,6% građana izražava dosta povjerenja ili vrlo veliko povjerenje, u odnosu na 58% za policiju i 53,1% za crkvu).

---

¹² U oba istraživanja radi se o reprezentativnom uzorku odraslog stanovništva Hrvatske. Veličina uzorka iz 2004. je 1250 ispitanika, a onog iz 2010. je 1002. Prvo je istraživanje dio South Eastern Europe Social Survey Programa (SEESSP) u koordinaciji Sveučilišta Tromso u Norveškoj. Drugo je istraživanje istraživački program Instituta za društvena istraživanja iz Zagreba u projektu “Socijalna stratifikacija i vrijednosti u hrvatskom društvu”. Za razumijevanje konteksta potrebno je naglasiti da se prvo istraživanje poklapalo s parlamentarnim izborima u Hrvatskoj, kada je koalicija predvođena SDP-om izgubila vlast, a HDZ s Ivom Sanaderom došao na čelo države, dok je drugo istraživanje provedeno nedugo nakon predsjedničkih izbora, a u jeku financijske i ekonomske krize.

Slika 3. Povjerenje u domaće i europske institucije, prema knjizi "Korupcija i povjerenje".¹³

4. ZAKLJUČAK

Rezultati navedenih istraživanja pokazuju kako hrvatska vojska uživa visok stupanj ugleda u svim segmentima domaće javnosti. Unatoč početnim poteškoćama (ratni uvjeti i nemogućnost nabave opreme i naoružanja zbog embarga nametnutog rezolucijom Vijeća sigurnosti br. 713. od 24.09.1991.) razvile su se u respektabilnu silu koja je uvjerljivo pobijedila neprijatelja i oslobodila okupirana područja u dvije kratke i efikasne akcije - "Bljesak" i "Oluja". Govoreći u terminima marketinga i stvaranja ugleda, time su trajno zavrijedile imidž pobjedničke sile, dok su s druge strane postale jedan od najznačajnijih čimbenika koji je pridonio jačanju nacionalnog ponosa.

Međutim, čak niti najveće zasluge neće biti dovoljne ako ih ne slijedi adekvatan rad i komunikacija s javnošću: ispitivanje osjećaja i elemenata ponosa provedeno u Hrvatskoj 1998. godine pokazalo je da se građani Hrvatske najviše ponose postignućima u sportu (90% ispitanika), odmah zatim su ponosni na svoje oružane snage (83%) i na svoju povijest (82%) (Ferić, 2000.). Međutim, sa slabljenjem sjećanja na ratne opasnosti i pojavom novih teškoća (ekonomska kriza, nizak standard, visoka nezaposlenost i slično) osjećaj ponosa počeo je slabiti, pa je istraživanje provedeno istom metodom četiri godine poslije (dakle 2002.) pokazalo slabljenje osjećaja na-

¹³ Rezultati nisu prikazani u postocima, nego preko aritmetičke sredine odgovora ispitanika. Sve su skale Likertovog tipa, s pet stupnjeva u kojima vrijednost 1 znači "Uopće se ne slažem", a vrijednost 5 "U potpunosti se slažem".

cionalnog ponosa, kao i osjećaja ponosa prema oružanim snagama. Tako je onih koji su "vrlo ponosni" i "donekle ponosni" (na svoje oružane snage) tada bilo samo 60%, što je veliki pad u odnosu na 82% četiri godine prije (Ferić i Burušić, 2004.). Treba naglasiti i kako je s oba istraživanja potvrđeno da je iskazani stupanj nacionalnog ponosa osjetno niži kod mlađih ispitanika, zatim kod ispitanika s višim stupnjem naobrazbe i kod ispitanika koji žive u naseljima višeg stupnja urbaniziranosti.

Tako velik pad pokazuje da je u navedene četiri godine izostala kvalitetna reakcija samih oružanih snaga na povremene negativne etikete koje su u međuvremenu lijepljene na vojni sustav: ovakva praksa nije u dovoljnoj mjeri ispravljena sve do danas. Umjesto da se reagira prikazivanjem nove etike usvojene i promovirane na svim razinama, vojni se sustav zatvorio u sebe i prepustio da ga se prikazuje u skladu s dnevno-političkim interesima. Gotovo da su u potpunosti izostale (ili su bile nedovoljno brze i uvjerljive) reakcije na propuste pojedinaca, osobito onih visoko rangiranih u vojnoj hijerarhiji, iako se time riskira da pojedinačni negativni slučajevi postanu negativan model preslikan na razinu cjelokupnog sustava. Takvu je uspavanost potrebno što prije zamijeniti pravodobnim reagiranjem pri pojavi bilo kakvih negativnih pojava, što je zapravo i jedini način da se zadrži postojeća visoka razina povjerenja javnosti.

Iluzorno je očekivati da javnost neće postavljati neugodna pitanja, impresionirana autoritetom ili uvjereni kako se vojna pitanja moraju rješavati isključivo unutar vojske. Posebno je potrebno obratiti pažnju na mlade generacije, na one s višim stupnjem naobrazbe i na one koji žive u naseljima višeg stupnja urbaniziranosti - pripadnici mlađih generacija općenito su mnogo manje pod utjecajem autoriteta nego su to bili stariji, odnosno spremniji su preispitati obavljaju li zaista institucije povjerene zadaće i kako to rade (Burk, 1994.).

Jednako će se promašenim pokazati pouzdanje u kratkotrajnu memoriju javnosti, odnosno vjerovanje da će brzo i trajno biti zaboravljene stare afere ili da se za njih uopće neće saznati. Rapidan razvoj novih medija jedna je od najsnažnijih poluga demokratizacije društva koja ne dozvoljava brisanje kolektivnog pamćenja! Novi mediji ovdje služe kao alat kojim javnost prisiljava i obavezuje vojni sustav da odgovori na postavljena pitanja. Moć javnosti da nadzire ranije nedodirljive institucije snažno se povećala posljednjih godina upravo zbog univerzalne dostupnosti informacija, kao i zbog mogućnosti da svatko postavi pitanje i javno izrazi eventualno nezadovoljstvo dobivenim odgovorima.

Što se tiče vojnog sustava, novi mediji i ovdje služe kao sredstvo kojim javnost prisiljava i obavezuje vodeće ljude da odgovore na pitanja, ma kako neugodna ona bila. Moć nadzora nad svim sustavima, pa tako i vojnim, raste eksponencijalnom brzinom: ovaj se trend vjerojatno neće više nikada zaustaviti (osim u slučaju ozbiljnih zadiranja u demokratske slobode, uključujući tu dostupnost i pravo na informaciju), pa će i u budućnosti svatko putem novih medija dobiti priliku da postavi pitanje.

Ovakvo stanje ne treba gušiti niti od njega zazirati, nego ga treba prihvatiti kao priliku za argumentiranim participiranjem u javnoj raspravi pred kritičkim okom

javnosti. Umjesto problema, u ovakvoj ravnopravnoj dvosmjernoj komunikaciji treba uočiti priliku za promociju vlastitih ideja.

Zbog toga je od presudne važnosti da čitav obrambeni sustav pojača rad na odnosima s javnošću, preko svih dostupnih kanala komunikacije. To podrazumijeva isticanje pozitivnog djelovanja vojske u ratnim i mirnodopskim uvjetima, u tradicionalnim i netradicionalnim zadaćama, ali i da se pravodobno reagira pri pojavi negativnih pojava. Aktivno involviranje vojske u svakodnevni društveno-politički život, virtualno uklanjanje žica i ograda koje separiraju javnost od unutarnjeg života vojske i otvorena komunikacija pomoći će demistifikaciji vojnog života i prihvaćanju od strane drugih segmenata društva.

Za naglasiti je kako pri tome - prije svega - treba posebnu pažnju posvetiti upravo mlađim generacijama, dakle ljudima odraslima u drugačijim vrijednosnim sustavima: za njih stare vrijednosti malo znače, pa je potrebno stvoriti nove u koje će vjerovati i koje će odgovarati na pitanja koja postavljaju. Povjerenje u institucije ovdje je osnovica očitovanja političkih želja kroz legalne elemente političkog sustava, jedan od osnovnih uvjeta za kanaliziranje sukoba unutar političkog sustava i preduvjet stabilnosti političkog režima u cjelini (Baloban i Rimac, 1999.).

Ili kako kaže Barbara Misztal, povjerenje postaje kritično i središnje pitanje u današnjim nesigurnim i globalnim uvjetima (Misztal, 1996.). U atmosferi rušenja starih vrijednosti, nužno je pronaći nove alternative – a svaka institucija koja u sebi utjelovljuje dovoljno novih vrijednosti podržavajući usput povjerenje javnosti važna je kao temelj na kojem će se graditi daljnja socijalna kohezija i suradnja u društvu.

Povjerenje u vojsku nikako nije dovoljan uvjet daljnje demokratizacije društva, niti se ono u tom kontekstu po značenju može uspoređivati, primjerice, s povjerenjem u rad vlade ili političkih stranaka. No, bez sumnje može poslužiti kao jedan od temelja važnih u društvu prožetom skepticizmom, a na kojima će se onda graditi i nadograđivati drugi elementi u procesu izlaska iz parohijalne političke kulture i ulaska u postmoderno demokratsko društvo.

BIBLIOGRAFIJA:

- Anderson, Christopher (1998.) "When in doubt, use proxies" *Comparative Political Studies*. Vol. 31. No. 5.
- Bachmann, Reinhard i Akbar Zaheer (2008.) *Handbook Of Trust Research (Elgar Original Reference)*. Northampton: Edward Elgar Publishing.
- Baloban, Stjepan i Ivan Rimac (1999.) "Povjerenje u institucije u Hrvatskoj" *Bogoslovska smotra* Vol. 68 No. 4.
- Burk, James (1994.) "The Public and the Military: The Present Strain in Civil-Military Relations" *Javnost - The Public*, Vol. 1 No. 4.

- Cook, Karen S. (2003.) *Trust in Society (Russell Sage Foundation Series on Trust)*. New York: Russell Sage Foundation Publications.
- Črpić G., Zrinščak S. (2010.), "Dinamičnost u stabilnosti: religioznost u Hrvatskoj 1999. i 2008. godine" *Društvena istraživanja* 19 No. 1-2 (105-106).
- Daniel, Lisa (2010.) "Southcom Completes Haiti Disaster Response", *U.S. Department of Defense News*, dostupno na URL <http://www.defense.gov/news/newsarticle.aspx?id=59423>
- Dugoročni plan razvoja OSRH 2006. – 2015., *Narodne novine* br. 81.
- Dunlap, Charles (1992.-1993.) "The Origins of the American Military Coup of 2012." *Parameters* 22 (Winter).
- Ferić, Ivana (2000.), "Neke sociodemografske i kontekstualne odrednice nacionalnog ponosa" *Društvena istraživanja* Vol. 9 No. 4-5 (48-49).
- Ferić, Ivana - Burušić Josip (2004.), "Stabilnost nacionalnog ponosa: usporedba godine 1998. i 2002." *Društvena istraživanja* Vol. 13 No. 3 (71).
- Franc, Renata - Ines Ivičić – Vlado Šakić (2009.), "Oblici domoljublja i izraženost hrvatskog nacionalnog identiteta" *Društvena istraživanja* Vol.18 No.3 (101).
- Jones, Jeffrey (2011.) "Americans Most Confident in Military, Least in Congress". Dostupno na URL <http://www.gallup.com/poll/148163/Americans-Confident-Military-Least-Congress.aspx>
- Jones, Jeffrey - Lydia Saad (2010.) "Gallup Poll Social Series: Consumption Habits", dostupno na URL http://www.gallup.com/poll/File/141515/Confidence_Institutions_July_22_2010.pdf
- Končar, Anita (2011.) "Zbog manjka povjerenja u druge institucije profitirali mediji", *Vjesnik* 18.3.2011.
- Kregar, Josip - Duško Sekulić - Željka Šporer (2010.) *Korupcija i povjerenje*. Zagreb: Centar za demokraciju i pravo "Miko Tripalo"/Pravni fakultet u Zagrebu, (zbornik).
- Maldini, Pero (2008.) "Političko povjerenje i demokratska konsolidacija" *Politička misao* Vol. XLV.
- Maslow, Abraham (1943.) "A Theory of Human Motivation" *Psychological Review* 50(4) Dostupno na URL <http://psychclassics.yorku.ca/Maslow/motivation.htm>
- Matika, Dario (2009.) "Sudjelovanje OS RH u međunarodnim vojnim misijama – stajališta hrvatske javnosti i časnika OS RH" *Društvena istraživanja* Vol. 18 No. 3 (101).
- Misztal, Barbara (1996.) *Trust in Modern Societies: The Search for the Bases of Social Order*. Cambridge: Polity Press.
- Moskos, Charles - John Williams - David R. Segal (2000.) *The Postmodern Military: Armed Forces After the Cold War*. Oxford: Oxford University Press.
- Moskos, Charles - James Burk (1994.) "The Postmodern Military". U: *The Military in New Times*. Boulder, Colorado: Westview. Str. 141-162.

- Nikodem, Krunoslav i Gordan Črpić (2011.) "Povjerenje u institucije u Hrvatskoj i Europi s posebnim naglaskom na EU". Izlaganje za Nacionalni kongres Hrvatskog sociološkog društva "Sociologija i promjena – izazovi budućnosti", Zagreb, 7.-8. travnja 2011.
- Ogorec, Marinko (2008.), "Društvena uloga oružanih snaga", *Hrvatski vojnik*, broj 193.
- Ogorec, Marinko (2010.) "Oružane snage u prirodnim i tehničkim katastrofama" *Hrvatski vojnik*, broj 310.
- Priopćenja MORH-a (2010.). Dostupno na URL: <http://www.morh.hr/hr/vijesti-najave-i-priopcenja/Stranica-58.html>
- Phillips, Kyra (2005.), "Bush Discusses Displaced Students; Department of Defense Briefs Press on Katrina Response (CNN Live Transcript)." *CNN*, September 6, 2005.
- Rogić, Ivan - Anka Mišetić - Tomislav Smerić (2009.) "Hrvatska vojska kao čimbenik društvenog razvitka – mišljenje javnosti" *Društvena istraživanja* Vol. 18 No. 3 (101).
- Smerić, Tomislav - Anka Mišetić - Goran-Marko Miletić (2009.) "Stajališta hrvatske javnosti i časnika oružanih snaga Republike Hrvatske spram pristupanja Republike Hrvatske NATO-u" *Društvena istraživanja* Vol. 18 No. 3 (101).
- Smerić Tomislav - Gabrijela Sabol - Anka Mišetić (2010.) "Civilno-vojni odnosi u Republici Hrvatskoj – stajališta javnosti" *Polemos* 12(25).
- Standard Eurobarometer 74, veljača 2011., dostupno na URL http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb74/eb74_en.htm.
- Sztompka, Piotr (2000.) *Trust: A Sociological Theory (Cambridge Cultural Social Studies)*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Šegvić, Saša (2010.) "Oružane snage EU u sigurnosnim okolnostima postmoderne ere" *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu* 47(3).
- Tatalović, Siniša (2000.) "Nacionalni interesi i nacionalna sigurnost Hrvatske" *Međunarodne studije* 1(1).
- Zemke, Ron - Claire Raines - Bob Filipczak (2000.) *Generations at Work: Managing the Clash of Veterans, Boomers, Xers, and Nexters in Your Workplace*. New York: AMACOM.

CRISIS OF CONFIDENCE IN INSTITUTIONS: TRUST IN THE ARMED FORCES

Zvonko Trzun

Summary

The article presents results of several public opinion polls regarding the trust in public institution, particularly trust in Croatian Armed Forces. It has been shown that Army is traditionally among those institutions that public trusts the most. This is especially important in the situation where trust in public institutions deteriorates sharply, additionally complicating the process of democratization and stepping out of parochial society characterized by skepticism and low interpersonal trust. Therefore those rare institutions that public still does trust could serve as fundamentals on which collective mind will be directed toward new values. The need for more qualitative communication is being emphasized, above all communication with younger generations that are generally less impressed by traditional values and achievements from the past.

Keywords: institutional trust, political trust, army, armed forces, democratization, younger generation values